

SAHEL DEVLETLERİ KONFEDERASYONUNUN “STRATEJİK ÖZERKLİK ARAYIŞI”: Bağımlılıktan Kopuş Mu, Bağımlılığın Renk Değiştirmesi Mi?

Ekim 2026 Sayı: 85

SAHEL DEVLETLERİ KONFEDERASYONUNUN “STRATEJİK ÖZERKLİK ARAYIŞI”: BAĞIMLILIKTAN KOPUŞ MU, BAĞIMLILIĞIN RENK DEĞİŞTİRMESİ Mİ?

Afrika kıtası sahip olduğu zengin yer altı kaynakları, stratejik konumu, dönemin düşünsel ve siyasal akımlarının etkisiyle yüzyıllar boyunca, Avrupalı devletlerin ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda şekillenen, yayılmacı politikaların hedefi olmuştur. Avrupa'nın varlığı kıyı bölgelerden başlayarak kıtanın içine doğru bir yayılım göstermiş ve toprak hakimiyetine dayalı sömürgeci bir yapıya dönüşmüştür. İngiltere, İspanya, Portekiz ve Fransa o dönemde kıtaya tahakküm kuran başlıca Avrupa ülkeleri arasında yer almıştır. Söz konusu devletler arasında özellikle Batı ve Kuzey Afrika'da geniş bir coğrafyada hâkimiyet kuran Fransa, kıtadaki sömürgeci faaliyetlerin ana aktörlerinden biri olarak öne çıkmıştır. Batı Afrika'ya yayılımı özellikle 19. yüzyılda ivmelenmiş, yüzyılın son dönemlerine doğru da yerel halkı, iş gücü ya da asker olarak araçsallaştıran, bölge insanını ve doğal kaynakları kendi menfaatleri doğrultusunda sömürmeyi esas alan kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Ancak 20. yüzyılın ortalarında uluslararası arenada alevlenen sömürge karşıtı akımlar ve yerel bağımsızlık hareketlerinin baskısıyla Fransa Afrika'daki sömürgelerinin büyük kısmından çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece uzun yıllar sömürge yönetimi altında kalan ülkeler bağımsızlıklarını kazanarak ulus-devlet inşası sürecine adım atmışlardır.

Bağımsızlık sonrası dönemdeyse Afrika devletleri özgürlükle beraber; yeni siyasi, sosyal ve iktisadi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Sömürge döneminden devralınan idari ve ekonomik yapıların yanı sıra devlet kurumlarının yeterince gelişmemiş olması, iktidar mücadeleleri ve sosyoekonomik sorunlar yeni kurulan devletlerin siyasi istikrarı sağlamasını güçleştirmiştir. Bu istikrarsızlığın yoğun olarak görüldüğü bölgelerden biri de Batı Afrika'daki Sahel ülkeleri olmuştur. Fransafrika¹ içinde yer alan Mali, Nijer ve Burkina Faso 1960 yılında resmî egemenliklerine kavuşmuş ancak Fransa, bu ülkelerle imzaladığı savunma anlaşmaları, askerî üsler, ortak para birimi (CFA Frangı), ham madde aktarımları ve ekonomik ayrıcalıklar aracılığıyla bölgedeki nüfuzunu bağımsızlık sonrasında da idame ettirmiştir. Konunun tarihsel arka planı Sahel'in vesayet ilişkisini anlamlandırmak ve bugünü anlamak için oldukça önemlidir. Zira 2020'li yıllarda patlak veren darbe dalgasının ve “egemenlik” söylemlerinin bu denli karşılık bulması aslında geçmişin bıraktığı izlerden sıyrılarak geleceği daha bağımsız biçimde şekillendirme arayışından kaynaklanmaktadır.

Dış müdahale endeksli yapılardan uzaklaşmak adına 2020 ile 2023 yılları arasında Mali, Burkina Faso ve Nijer'de art arda yaşanan askeri darbeler, bu arayışın en belirgin siyasi karşılığı olmuştur. İktidara gelen cunta yönetimler, on yılı aşkın süredir devam eden Fransız askeri varlığına ve

güvenlik ortaklığına rağmen bölgedeki radikal silahlı grupların dizginlenemediğini, aksine yayıldığını öne sürerek Paris ile ilişkilerini sistematik biçimde koparmıştır. Onun yerine başta Rusya olmak üzere alternatif ortaklıklar aramaya yönelmiştir. Bu kopuşun kurumsal karşılığı, Eylül

¹ Fransafrika, Fransızca aslıyla *Françafrique*, ilk kez Fildişi Sahili Cumhurbaşkanı Félix Houphouët-Boigny tarafından 1950'lerde Fransa ile Afrika ülkeleri arasındaki yakın ilişkileri tanımlamak için kullanılmıştır. Zamanla Fransa'nın eski sömürgeleri üzerindeki siyasi, ekonomik ve askerî nüfuzunu sürdürmesini sağlayan ilişki ağlarını ifade eden bir kavrama dönüşmüştür.

2023'te imzalanan Liptako-Gourma Şartı ile kurulan Sahel Devletleri İttifakı ve bu ittifakın Temmuz 2024'te bir konfederasyona dönüştürülmesiyle ortaya çıkan Sahel Devletleri Konfederasyonu (AES) olmuştur.

AES'in kuruluşu hem bölge içinde hem de uluslararası kamuoyunda genellikle "Batı'dan kopuş" ya da "stratejik özerklik" söylemiyle sunulmaktadır. Ne var ki bu söylemin sahadaki karşılığının ne ölçüde gerçekleştiği tartışmaya açıktır: Sahel devletlerinin Fransa ile kurdukları güvenlik ilişkisini sona erdirmesi, onları dışa bağımlı bir güvenlik düzeninden tamamen mi çıkarmıştır, yoksa yalnızca bağımlılığın adresini ve biçimini mi değiştirmiştir? Bu soruyu anlamlı bir şekilde cevaplayabilmek için öncelikle "stratejik özerklik" kavramının bu analizde nasıl işlevselleştirildiğini netleştirmek gerekir. Stratejik özerklik, en aza indirilecek şekilde üç ana başlıkta ele alınabilir. İlk olarak **karar alma bağımsızlığı**, bir devletin güvenlik politikasını dış bir aktörün onayına veya çıkarına tabi kılmadan belirleyebilmesini ifade eder. İkinci olarak **operasyonel kapasite**, güvenlik tehditlerine doğrudan kendi kaynaklarıyla ya da en azından alternatifli ve değiştirilebilir ortaklıklar vasıtasıyla karşılık verebilme becerisidir. Son olarak **kaynak çeşitliliği** ise silah, eğitim, istihbarat ya da finansal açıdan tek bir tedarikçiye bağımlı olmama durumunu tanımlar. Bu üç başlık aynı anda güçlenmediği sürece, "özerklik" iddiası söylemsel düzeyde kalmaya mahkûmdur.

Bu çalışmanın amacı, AES'in "stratejik özerklik" söyleminin sahadaki karşılığını sorgulamaktır. Bu doğrultuda çalışma, Sahel devletlerinin Fransa ile güvenlik ilişkilerini sona erdirmelerinin onları dışa bağımlı bir güvenlik düzeninden tamamen

mi çıkardığı, yoksa yalnızca bağımlılığın adresini ve biçimini mi değiştirdiği sorusu etrafında ilerlemektedir. İlk bölümde Sahel'deki güvenlik yapılarının darbeler ve ECOWAS ile ilişkilerin bozulması ekseninde geçirdiği dönüşüm ele alınacak; ikinci bölümde bölgede faaliyet gösteren silahlı örgütlerin oluşturduğu güvenlik tehdidine de değinilerek AES öncesinde teşekkül eden dışa bağımlı güvenlik düzeni incelenecektir. Üçüncü bölümde AES'in ortak savunma anlayışı ve kapasite inşası girişimleri, dördüncü bölümde ise Fransa'dan Rusya'ya geçiş sürecinde yeni ortaklığın nitelik olarak eskisinden ne ölçüde farklılaştığı değerlendirilecektir. Beşinci ve son bölümde stratejik özerklik iddiasının karşılaştığı sınırlılıklar ve AES'in geleceğine dair olası senaryoları tartışılacaktır.

Sahel 'de Güvenlik Yapılarının Dönüşümü

Sahel'deki güvenlik yapılanmasının 2020'li yıllarda geçirdiği köklü dönüşümü anlamak için öncelikle Arap Baharı'nın nasıl bir tetikleyici olduğuna bakmak gerekmektedir. 2011 yılında Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin devrilmesiyle ülkede çıkan istikrarsızlık Libya sınırları ötesine taşınmıştır. Kaddafi yönetimi özellikle Malili Tuareglerle uzun yıllar yakın ilişkiler geliştirmiş, çok sayıda Tuaregliyi Libya Askerî Güçleri altında paralı asker olarak istihdam etmiştir. Rejimin devrilmesiyle Tuaregler, Libya'daki mühimmat ve silahlarla Mali'nin kuzeyine geri dönmüş ve daha önceden bilinen Azavad meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Mali'nin kuzeyini kapsayan Azavad bölgesinde yaşayan Tuareg topluluklarının merkezî yönetimle ilişkileri, ülkenin bağımsızlığından itibaren çeşitli dönemlerde gerilimli bir seyir izlemiştir. Kuzey bölgelerinin yönetimi, siyasi temsil

ve bölgesel özerklik talepleri etrafında şekillenen bu gerilimler 1960'lerden itibaren çeşitli Tuareg ayaklanmalarına yol açmıştır. Önceki anlaşma ve uzlaş girişimlerine rağmen meselenin kalıcı biçimde çözülememesi, Libya'dan dönen silahlı Tuareglerin de katılımıyla yeni bir safhaya taşınmıştır.

Farklı Tuareg hareketlerinin bir araya gelmesiyle Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi (MNLA) kurulmuş ve hareket, önceki özerklik taleplerinin ötesine geçerek Azavad'ın Mali'den ayrılarak bağımsız bir devlet hâline gelmesini hedeflemiştir. Libya'dan dönen savaşçıların sağladığı askerî tecrübe ve silah gücüyle güçlenen MNLA, Ocak 2012'de Mali ordusuna karşı silahlı bir isyan başlatmıştır. Kısa süre içerisinde Kidal, Gao ve Timbuktu başta olmak üzere kuzeyde geniş bir alanın merkezî yönetimin kontrolünden çıkması, Mali'deki güvenlik krizini siyasi bir krize dönüştürmüştür. İlerleyen süreçte bu isyancılara Ensarüddin, Mağrip El-Kaidesi (AQIM) ve Batı Afrika'da Birlik ve Cihad Hareketi (MUJAO) gibi silahlı grupların dâhil olması, kuzeyde merkezi yönetimin kontrolünü önemli ölçüde zayıflatarak çatışma ortamını daha da karmaşılaştırmıştır. Başlangıçta Azavad etrafında şekillenen kriz, milis güçlerin cirit attığı bir ortama dönüşmüş ve güvenlik büyük bir sorun haline gelmiştir.

Mali yönetiminin kuzeydeki ilerleyişi kendi imkânlarıyla durdurmakta yetersiz kalması üzerine Fransa, Ocak 2013'te Serval Operasyonu'nu başlatmıştır. Operasyonla silahlı grupların ülkenin güneyine doğru ilerleyişi büyük ölçüde durdurulmuş olsa da güvenlik sorunu kalıcı biçimde ortadan kaldırılamamıştır. Fransa bu operasyon kapsamında bölgede tamponlama görevi görerek başarılı bir izlenim yaratsa da radikal grupların daha geniş bir çevreye

yayılmasına sebep olmuştur. Serval'in ardından 2014'te daha geniş bir coğrafyayı kapsayan Barkhane Operasyonu devreye sokulmuş buna karşın silahlı gruplar zaman içerisinde yeniden yapılanarak faaliyet alanlarını Mali'nin orta kesimlerine ve Burkina Faso ile Nijer'in sınır bölgelerine kadar genişletmiştir. Böylece 2012'de Mali merkezli başlayan kriz, ilerleyen yıllarda Sahel'in geneline yayılan bölgesel bir güvenlik sorununa dönüşmüştür.

Fransa'nın Barkhane Operasyonu ve BM nezdindeki MINUSMA gibi çok uluslu misyonların varlığına rağmen güvenlik şartlarının giderek kötüleşmesi, bölge halkı ve askeri bürokrasi nezdinde Batı merkezli güvenlik desteğine yönelik güveni sarsmıştır. Yıllardır süren dış askeri varlığa rağmen şiddet döngüsünün kırılmaması, sahada görev yapan askeri kadrolarda "Fransa'nın bölgedeki varlığının güvenliği sağlamaktan ziyade kendi nüfuzunu sürdürmeye yaradığı" algısını pekiştirmiştir. Bu durum, Sahel coğrafyasında kademeli olarak olgunlaşan ve 2020 sonrasında patlak veren askeri darbeler zincirinin en temel toplumsal ve kurumsal zeminini hazırlamıştır.

Askeri huzursuzluk, başlangıçta Mali'de İbrahim Boubacar Keïta hükümetine yönelik Ağustos 2020 yılında Albay Assimi Goïta liderliğindeki cuntanın gerçekleştirdiği darbe, yıllardır artan Fransız karşıtı duygularla kendini göstermiştir. Ancak Mali'deki siyasi kırılma bununla sınırlı kalmamış, Mayıs 2021'de Albay Goïta liderliğindeki askeri kanat bu kez sivil geçiş hükümetine karşı "darbe içinde darbe" (الجزيرة, 2022) olarak adlandırılan ikinci bir müdahalede bulunmuştur. Geçiş Dönemi Devlet Başkanı Bah Ndaw ve Başbakan Moctar Ouane'in kabine revizyonunda cunta kökenli kilit askerleri görevden almaya çalışması ve

Fransa ile olan geleneksel güvenlik bağlarını tamamen koparmakta isteksiz davranması, ordunun yönetimi tam kontrol altına almasına yol açmıştır. İkinci darbe, Mali’de Fransız karşıtı siyasi söylemin tavizsiz bir devlet politikasına dönüşmesini sağlarken, güvenlik krizini çözemeyen sivil siyasetçilere karşı askeri bürokrasinin kendisini yegâne kurtarıcı olarak konumlandırmasının da önünü açmıştır. Mali’deki bu darbesel kırılma, bölgedeki diğer devletler için de bir emsal oluşturmuştur.

Benzer güvenlik açmazlarıyla ve terör tehdidiyle yüzleşen Burkina Faso’da da ordu içindeki huzursuzluk kısa sürede bir iktidar değişimine yol açmıştır. Cumhurbaşkanı Roch Marc Christian Kaboré yönetiminin ülkenin kuzey ve doğu bölgelerinde tırmanan radikal grupların şiddetini dizginlemekte yetersiz kalması, ordu birliklerinin teçhizat ile lojistik açıdan yetersiz bırakıldığı algısı ve devlet yönetimindeki kurumsal zafiyetler askeri hoşnutsuzluğu tırmandırmıştır (ISS Africa, 2022). Bu süreç, Ocak 2022’de Yarbay Paul-Henri Sandaogo Damiba liderliğindeki cunta grubunun Kaboré’yi devirerek yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır (ISS Africa, 2022).

Mali örneğine benzer şekilde Burkina Faso’da da ilk darbe güvenlik istikrarını sağlamaya yetmemiş ve iktidar mücadelesi derinleşmiştir. Damiba yönetiminin de güvenlik krizini kontrol altına alamaması ve cunta içerisindeki genç subayların beklentilerini karşılayamaması üzerine, yalnızca sekiz ay sonra, Eylül 2022’de Yüzbaşı İbrahim Traoré liderliğindeki grup ikinci bir darbe gerçekleştirmiştir. Traoré’nin iktidara gelmesiyle birlikte Burkina Faso, Fransa ile olan askeri anlaşmaları feshedip Fransız birliklerini

ülkeden çıkararak sömürge karşıtı ve egemenlikçi söylemi Mali seviyesine taşımıştır.

Temmuz 2023’te Nijer’de gerçekleşen darbe bölgedeki dönüşümün bir diğer kritik aşamasını oluşturmuştur. General Abdourahamane Tchiani liderliğindeki Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı, Fransa ile yakın ilişkiler yürüten Cumhurbaşkanı Mohamed Bazoum’u devirerek yönetime el koymuştur. Darbe yönetimi; gerekçe olarak kötüleşen güvenlik şartlarını, terörle mücadeledeki başarısızlığı ve Fransız askeri varlığının ulusal egemenliği zedelemesini göstermiştir. İktidara gelen Ulusal Vatanı Koruma Konseyi (CNSP), Paris ile yapılan savunma anlaşmalarını tek taraflı olarak feshetmiş ve Fransız birliklerinin ülkeden ayrılmasını sağlamıştır. Böylece Mali, Burkina Faso ve Nijer hattında Fransa ile askeri bağlarını koparan kesintisiz bir “Cunta Kuşağı” (Coup Belt) ortaya çıkmıştır.

Bu üç ülkede yaşanan darbeler silsilesi, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) nezdinde sert tepkilerle karşılanmıştır. ECOWAS bu üç ülke için ekonomik yaptırımlar uygulamakla kalmayıp sınır kapatmalar ve finansal yaptırımlar uygulamıştır. Bilhassa Nijer’deki darbenin ardından ECOWAS’ın askeri müdahale söylemleri gündeme gelmiş ve cunta yönetimlerini olası bir müdahaleye karşı iş birliği hususunda zorunlu bir birlikteliğe sürüklemiştir. Tehditler karşısında Nijer, Mali ve Burkina Faso; ECOWAS’ı Fransızlara hizmet etmekle itham ederek ortak bir savunma hattı oluşturmuştur. Eylül 2023’te Liptako-Gourma Şartı’nı imzalayarak Sahel Devletleri İttifakı’nı (AES) kurmuştur. İttifakın doğuşu, dolayısıyla soyut bir “özerklik” arayışından ziyade somut ve yakın bir askeri tehdide karşı geliştirilmiş

savunma refleksinden kaynaklanmıştır. Yaşanan durumların da ardından ECOWAS ile ilişkileri günden güne kötüleşmiştir. Ocak 2024'te üç ülke ECOWAS'tan resmen çekilme niyetini açıklamış ve bir yıllık geçiş sürecinin ardından 29 Ocak 2025'te çekilme fiilen tamamlanmıştır.

Bölge dışı aktörlerin krize müdahil olma biçimi de bu dönüşümün seyrini etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri, özellikle Nijer'deki hava üssü varlığı üzerinden bölgede Fransa kadar olmasa da önemli bir askeri ayak izine sahipti. Ancak Tchiani yönetiminin Mart 2024'te Washington ile askeri iş birliği anlaşmasını feshetmesi ve ABD güçlerinin aynı yılın sonuna kadar ülkeden çekilmesi talebi, yalnızca Fransa'nın değil, bölgedeki Batılı askeri varlığın bütününe tasfiye edildiğini göstermiştir. "Batı'dan kopuş" kavramı eski hamisine karşı değil ABD dahil tüm Batılı güvenlik ortaklarına karşı genişlettiğini ortaya koymaktadır.

Kamuoyu desteğinin rolü de bu süreçte kritik bir işlev görmüştür. Darbeler sonrasında düzenlenen gösterilerde Fransız bayraklarının yakılıp Rus bayraklarının açılması, cunta yönetimlerine güvenlik ortaklığını değiştirme hususunda önemli bir siyasi meşruiyet sağlamıştır. Ne var ki bu toplumsal destek, aynı zamanda yönetimler üzerinde yeni dönemin somut güvenlik sonuçlarını hızla üretme yönünde güçlü bir beklenti yaratmıştır.

AES'in askeri boyutuna paralel olarak diplomatik yalnızlaşma da derinleşmiştir. Anayasal düzenin kesintiye uğraması gerekçesiyle Afrika Birliği'nin de üyelikleri askıya alması; ECOWAS, kıta örgütü ve Batılı müttefikler düzeyinde çok katmanlı bir izolasyon doğurmuştur. Bu tecrit ortamı, AES devletlerini alternatif ortaklık arayışına iterek Rusya'ya yönelimi zaruri bir

seçeneğe dönüştürmüştür. Cunta yönetimleri ise bu baskıları anti-empyralist bir söylemle meşrulaştırmış ve dış tecride karşı ortak dayanışmayı pekiştirmiştir. Bu sürecin tabii bir sonucu olarak üç devlet, 6 Temmuz 2024'te Niamey'de attıkları imzalarla ittifakı Sahel Devletleri Konfederasyonu'na (AES) dönüştürerek askeri, siyasi ve kurumsal bir bütünleşme başlatmıştır.

Sahel'in Dışa Bağımlı Güvenlik Düzeni

2017 itibarıyla Sahel bölgesinde dört farklı el-Kaide bağlantılı grup olan Ensarüddin, Mağrip el-Kaidesi'nin (AQIM) Sahra Kolu, Mesina Kurtuluş Cephesi ve el-Murabitun birleşmesiyle oluşan Cemaat Nusrat el-İslam vel-Müslimin (JINM), İyad Ağ Gali liderliğinde bölgenin en şiddet yayan silahlı örgütü olmuştur. JNIM'in hasmı konumundaki IŞİD bağlantılı Büyük Sahra İslam Devleti (ISGS daha sonra IŞİD-Sahel Vilayeti) ise üç ülkenin sınır hattında daha dar ama giderek büyüyen bir etki alanı oluşturmıştır. İki örgüt arasındaki artış gösteren hasımlık, sivil nüfusu da doğrudan hedef alan bir şiddet sarmalını getirmiştir. Köy baskınları, kaçırma olayları, patlayıcı tuzaklı saldırılar ve haraç toplama pratikleriyle beslenen bu şiddet ortamı, devletin egemenlik alanını fiilen daraltmıştır.

Bu tehdide karşı geliştirilen yanıt, büyük ölçüde dış aktörlerin inisiyatifi ve kaynağına dayalı bir yapıya dayanmıştır. 2014'te kurulan G5 Sahel (Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya ve Nijer) 2017'de ortak bir askeri güce (FC-G5S) kavuşmuş; Fransa'nın 2013'te başlattığı Serval ve ardından 2014'te devreye giren Barkhane operasyonları bu yapıya hava desteği, istihbarat ve lojistik sağlamıştır. Aynı dönemde BM Güvenlik Konseyi'nin art arda

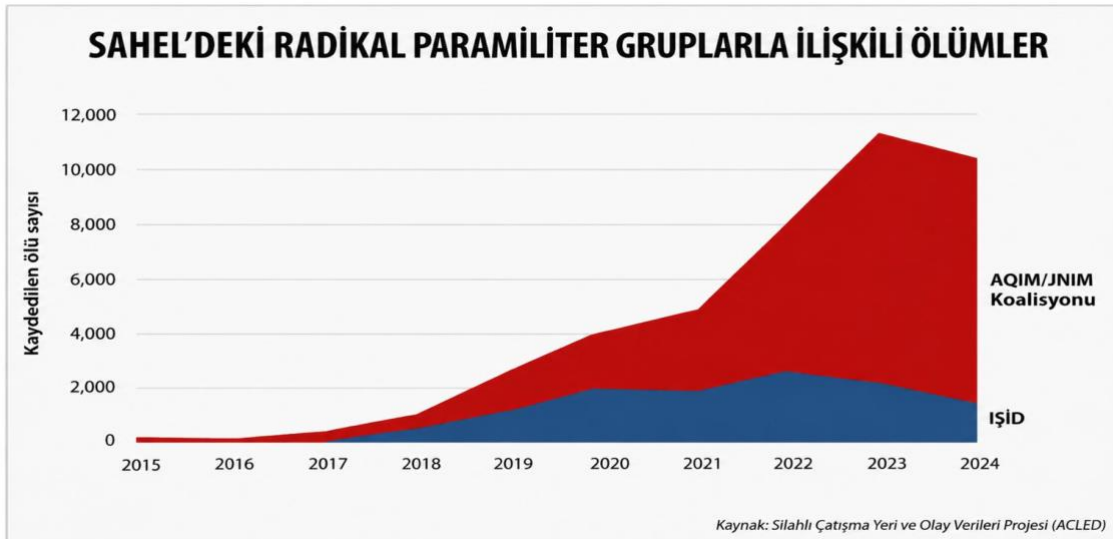
aldığı kararlarla desteklenen MINUSMA misyonu Mali’de konuşlanmış, 2020’de ise Avrupa ülkelerinin özel kuvvetlerini bir araya getiren Takuba Görev Gücü, Barkhane komutası altında Liptako-Gourma bölgesinde faaliyete geçmiştir (Security Council Report, 2020). Buna ABD’nin katkısı da eklenmelidir: Nijer’in Agadez kentinde inşa edilen ve 110 milyon dolara mal olan 201 Nolu Hava Üssü, ABD’nin Cibuti dışındaki en büyük askeri varlığını oluşturarak bölgesel istihbarat ve insansız hava aracı operasyonlarının merkezi olmuştur.

Bu yapının dışa bağımlılığı yalnızca operasyonel düzeyde değil, finansman ve teçhizat boyutunda da belirgindir. FC-G5S’nin bütçesinin büyük kısmı başta Fransa, Avrupa Birliği, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere dış bağışçılardan sağlanan fonlarla karşılanmıştır. Kuruluşunu izleyen dönemde hedeflenen 5.000 kişilik gücün finansmanı için toplanan taahhütlerin önemli bir kısmı tek başına Suudi Arabistan’dan gelmiştir. Bu bağımlı finansman yapısı, gücün teçhizat, eğitim ve operasyonel sürekliliğini bağışçı devletlerin siyasi iradesine tabi kılmıştır (Tchie vd.,

2022). Dış destek düzenli akmadığında FC-G5S’nin sahadaki etkinliği de doğrudan zayıflamış, bu durum Sahel ülkelerinin güvenlik üretiminde özerk bir kapasiteden yoksun olduğunu bir kez daha görünür kılmıştır.

Dışa bağımlı bu güvenlik yapısının en dikkat çeken imtihanı, sahadaki şiddet düzeyinin seyrinde ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki grafik, 2015-2024 döneminde Sahel’de JNIM/AQIM koalisyonu ve IŞİD ile ilişkilendirilen ölüm sayılarının yıllar içindeki dağılımını göstermektedir (Africa Center for Strategic Studies, 2025).

Grafikten görülebileceği üzere 2015-2018 arasında nispeten sınırlı seyreden ölüm sayıları, Barkhane Operasyonu’nun tam kapasiteyle sahada olduğu 2019-2021 döneminde dahi kesintisiz bir yükseliş eğilimine girmiştir. Söz konusu artış, 2022’den itibaren yani Fransız birliklerinin bölgeden kademeli olarak çekilmeye başladığı ve cunta yönetimlerinin Rusya ile güvenlik iş birliğine yöneldiği dönemde ivmelenerek 2023’te on bin sınırını aşan bir zirveye ulaşmıştır. Bu tablonun çalışma açısından taşıdığı iki anlam vardır. İlk olarak, dış destekli güvenlik yapısının

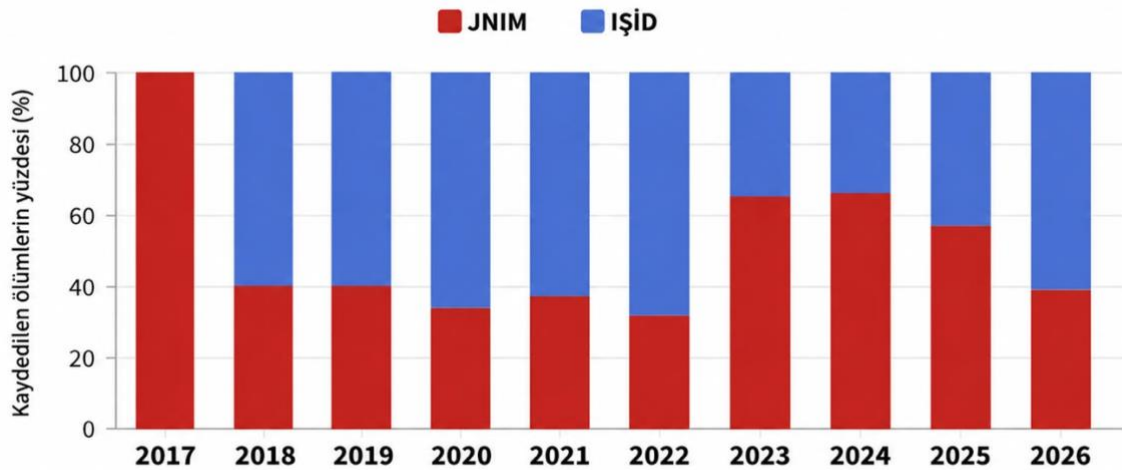
Barkhane, MINUSMA, Takuba ve FC-G5S'nin eş zamanlı varlığına rağmen şiddetin yapısal olarak tırmanmasını engelleyemediği görülmektedir. Bu durum, cunta yönetimlerinin Fransız askeri varlığını sorgulayan söylemine sahada karşılık bulan bir zemin sunmuştur. İkinci olarak ise, Batılı güçlerin çekilme sürecinin başladığı 2022-2023 döneminde ölüm sayılarının azalmak yerine daha da artmış olması, yeni dönemde kurulan yerli ve Rusya destekli güvenlik düzeninin de en azından ilk aşamada şiddeti dizginlemekte benzer bir yetersizlik sergilediğine işaret etmektedir. 2024 verisinde görülen hafif gerileme ise henüz kalıcı bir eğilim değişikliğinden çok, AES bünyesindeki ortak askeri girişimlerin ilk etkilerinin sınırlı düzeyde hissedilmeye başladığının bir göstergesi olarak okunabilir.

İki örgüt arasındaki güç dengesinin zaman içindeki seyri de stratejik özerklik tartışması açısından ayrıca önem taşımaktadır. Aşağıdaki grafik, Sahel bölgesinde JNIM ve

IŞİD'in sivillere yönelik ölümcül şiddet içindeki göreceli paylarını 2017-2026 aralığında karşılaştırmaktadır (ACLED).

Grafik², 2018-2022 döneminde sivillere yönelik ölümcül şiddetin ağırlıklı olarak IŞİD-Sahel Vilayeti kaynaklı olduğunu, JNIM'in bu dönemde payının yaklaşık üçte bir düzeyinde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Ancak 2023 ve 2024'te -tam olarak AES'in kurumsallaştığı ve Rusya bağlantılı güçlerin sahada ağırlık kazandığı döneme denk gelecek şekilde- tablo tersine dönmüş, JNIM'in sivil ölümlerindeki payı yüzde 65'in üzerine çıkarak baskın aktör konumuna geçmiştir. Bu değişim, AES ordularının ve Rusya destekli birliklerin operasyonel önceliğini büyük ölçüde IŞİD-Sahel'e özellikle Nijer'in "üç sınır bölgesi"ne yönlendirdiğine, buna karşılık JNIM'in Mali'nin geniş bir kısmında ve Burkina Faso'da nispeten daha az karşı konularak yayılma alanı bulduğuna işaret etmektedir. 2025-2026 verilerinde JNIM'in payının yeniden gerilemesi ve IŞİD'in

SAHEL BÖLGESİNDE JNIM VE IŞİD TARAFINDAN SİVİLLERE YÖNELİK ŞİDDETİN GÖRECELİ DÜZEYLERİ

Kaynak: ACLED (Silahlı Çatışma Yeri ve Olay Verileri Projesi)

² Grafik 2. Sahel bölgesinde JNIM ve IŞİD tarafından sivillere yönelik şiddetin göreceli düzeyleri, 2017-2026 (Kaynak: ACLED)

payının artması ise sahadaki dengenin kalıcı biçimde kurulamadığını, aksine iki örgüt arasındaki rekabetin ve devletin farklı cephelere bölünen sınırlı kapasitesinin şiddetin adresini sürekli değiştiren canlı bir yapı ürettiğini göstermektedir. Bu veri seti bir bütün olarak değerlendirildiğinde, AES sonrası dönemde güvenlik üretiminin niteliksel olarak dönüştüğüne dair güçlü bir kanıt bulunmamaktadır. Yalnızca hangi aktörün baskın tehdit haline geldiği, dış ortağın kimliğine ve operasyonel önceliklerine bağlı olarak değişmektedir.

Güvenlik Bağımlılığından Özerklik Arayışına

Üç ülke AES ile birlikte ordularının sınır ötesi koordinasyonunu resmi bir zeminde tesis etmiştir. AES tarafından zaman zaman silahlı örgütlere karşı operasyonlar düzenlenmiş, pek çok örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir. Ocak 2025’te Nijer Savunma Bakanı Salifou Mody, üç ülkeden toplam 5.000 askerden oluşacak birleşik bir gücün kısa süre içinde sahaya ineceğini açıklamış, bu gücün kendi hava unsurlarına, teçhizatına ve istihbarat kapasitesine sahip olacağını ve üç ülkenin topraklarında faaliyet gösterebileceğini belirtmiştir. Mody’ye göre bazı ortak operasyonlar bu tarihten önce de gerçekleştirilmiştir (Reuters, 2025). Bu da AES’e üye ülkelerin operasyonel kapasite geliştirmesine olanak sağlayan daha kurumsal ve bağımsız bir yapıyla özdeşleştiği anlamına gelmektedir.

Buna paralel olarak 2025 Ocak ayı itibarıyla AES, ortak AES pasaportu kullanmaya başlanmış, üç ülke arasındaki mobil dolaşım ücretleri kaldırılmış, AES dışından yapılan ithalata yüzde 0,5 oranında ortak bir gümrük tarifesi getirilmiştir. AES’in yasama boyutu ise Ağustos 2026’da Niamey’de resmen göreve başlayan, her

üye devletten on beşer üye olmak üzere toplam kırk beş parlamenterden oluşan AES Konfederal Parlamentosu ile tamamlanmıştır (World Atlas, 2026; Rio Times, 2026). Ekonomik alanda ise 500 milyar CFA Frangı başlangıç sermayeyle kurulan Konfederal Yatırım ve Kalkınma Bankası (BCID-AES), altyapı projelerini finanse etmeyi ve yerli sanayileşmeyi desteklemeyi amaçlamaktadır. Uluslararası ekonomist Magaye Gaye’nin ifadesiyle bu girişim yalnızca finansal değil aynı zamanda egemenlik iddiasına dair siyasi bir edimdir (Yoka, 2025). CFA Frangı’nın yerini alacak ortak bir para birimi ve bunu yönetecek bir merkez bankası kurulması da gündemde olsa da günümüz itibarıyla üç ülke hâlâ CFA Frangı’nı kullanmakta ve Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği’ne (UEMOA) bağlı kalmaktadır.

Siyasi ve ekonomik entegrasyon adımlarının yanı sıra Bamako’da düzenlenen bir törenle AES Birleşik Gücü resmen faaliyete geçirilmiş, törene başkanlık eden Mali Geçiş Dönemi Devlet Başkanı Assimi Goïta, gücün kurulmasını bölge için önemli bir adım olarak nitelendirmiştir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2025). Nijer Genelkurmay Başkanı Moussa Salaoua Barmou ise gücün amacını, kara birliklerinin hareketlerini ortak istihbarat akışlarıyla eş zamanlı hale getirerek silahlı grupların ulusal sınırları sığınak olarak kullanmasının önüne geçmek şeklinde özetlemiştir. Bu söylem, Fransa öncülüğündeki Barkhane Operasyonu’ndan ve G5 Sahel’den bilinçli bir kopuşu yansıtmaktadır.

Bölgesel gözlemciler ise gücün ilan edilen hedefleriyle sahadaki tatbik kapasitesi arasında hâlâ bir mesafe bulunduğuna dikkat çekmektedir. Üç ordunun farklı kaynaklardan tedarik edilen teçhizatı ortak

bakım ve lojistik zincirleri kurmayı güçleştirmekte, komuta sistemlerinin gerçek zamanlı entegrasyonu ise büyük ölçekli bir saldırı karşısında henüz denenmemiştir. Nitekim 5.000 kişilik bu gücün büyüklüğü, 2017’de kurulan ve yetersiz kaldığı için fiilen terk edilen FC-G5S ile aynı seviyededir. Sekiz yıl önce de benzer sayıda bir güç aynı bölgede aynı örgütlere karşı konuşlandırılmış, fakat şiddeti durduramamıştır. Dolayısıyla asıl soru, AES’in güvenlik açığını Fransa’nın yerini alan yeni ortağı Rusya ile nasıl kapattığı, bu ortaklığın eskisinden nitelik olarak ne ölçüde farklılaştığıdır.

Kurumsal inşa ile askerî inşa arasındaki bu fark da farklı açılardan değerlendirilmelidir. Ortak pasaport, gümrük rejimi, parlamento ve yatırım bankası gibi adımlar siyasi egemenlik alanında hızla ilerlerken, güvenlik alanında aynı hızda bir kapasite artışı görülmemektedir. Bu da AES’in özerklik projesinin farklı alanlarda farklı hızlarda seyrettiğini, kurumsal inşanın askerî inşadan önde gittiğini düşündürmektedir.

Fransa’dan Rusya’ya Yeni Dış Güvenlik Ortaklarının Farklılığı

Rusya’nın Sahel’deki askerî varlığı Aralık 2021’de Wagner Grubu paralı savaşçıların Mali’ye konuşlandırılmasıyla başlamıştır. Kısa sürede birkaç bin kişiye ulaşan bu varlık, 2022 yılı itibarıyla Mali ordusuyla birlikte çok sayıda teröre karşı operasyona katılmıştır. Şubat 2024’te Wagner’in Mali’deki mevcudunun yaklaşık 2.000 kişilik zirve seviyesinden 1.000 kişi civarına gerilediği bildirilmiş, buna karşın uydu görüntülerinin üs alanının Prigojin’in ölümünün ardından da genişlediğine işaret ettiği aktarılmıştır. Wagner’e yapılan ödemenin aylık yaklaşık 10,8 milyon dolar civarında seyrettiği, bu bedelin bir kısmının

doğrudan altın üzerinden karşılandığı bildirilmektedir (Africa Defense Forum, 2025). 2023’ün başında Wagner unsurlarının Bamako’nun güneyindeki altın sahalarına el koyduğu, Ocak 2024’te ise Rus askerlerinin kuzey Mali’deki en büyük zanaatkâr altın sahası olan Intahaka madenini ele geçirdiği rapor edilmiştir (Morton, 2024).

Bu durum, Fransız modeliyle karşılaştırıldığında niteliksel bir farkı da görünür kılmaktadır. Barkhane Operasyonu, resmî düzeyde çok taraflı bir ittifak yapısı içinde, BM ve Avrupa Birliği nezdinde meşruiyet arayan, en azından söylem düzeyinde insan hakları ve demokratik yönetim ölçütlerine referans veren bir çerçevede yürütülmüştür. Rusya’nın modeli ise büyük ölçüde ikili bir mantığa dayanmaktadır: siyasi meşruiyet, seçim takvimi veya insan hakları kaydı gözetilmeksizin, doğrudan iktidardaki cunta yönetimleriyle güvenlik-kaynak takası temelinde ilişki kurulmaktadır. Kasım 2023’te Mali ile imzalanan ve ülkenin altın rafinaj kapasitesini üçe katlayacak yeni bir rafineri inşasını öngören anlaşma, bunun için bir örnektir (Plichta, 2024). Söz konusu rafinerinin inşasına Haziran 2025’te başlanmıştır. Rusya merkezli Yadrin Group ile bir İsviçre yatırım şirketinin ortaklığında, Malili devletin çoğunluk hissedar olduğu 200 ton kapasiteli tesis kurulmuştur. Açılış töreninde Assimi Goïta, Mali’nin uzun süredir ham altınını Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Afrika ve İsviçre gibi ülkelere ihraç ederek gelir kaybettiğini ifade etmiştir (North Africa Post, 2025).

Rusya ortaklığının sağladığı siyasi ve askerî güvence, AES hükûmetlerinin Batılı madencilik şirketlerine karşı çok daha atak bir kaynak milliyetçiliği izlemesinin de zeminini oluşturmuştur. Mali, Ağustos 2023’te madencilik kanununu değiştirerek

devletin maden projelerindeki asgari payını yüzde 20’den yüzde 35’e çıkarmış, önceden tanınan vergi muafiyetlerini kaldırmıştır. Bu çerçevede Kanada merkezli Barrick Gold’un işlettiği ve dünyanın önde gelen altın komplekslerinden biri olan Loulo-Gounkoto sahası, vergi anlaşmazlığı gerekçesiyle Haziran 2025’te Bamako Ticaret Mahkemesi kararıyla geçici olarak devlet yönetimine devredilmiş; Ocak 2025’te ise hükûmet, kompleksten çıkarılan yaklaşık 245 milyon dolar değerindeki altın stoklarına el koyarak helikopterle nakletmiştir. B2Gold’a ait Fekola ile daha önce terk edilmiş Yatela ve Morila madenleri de benzer biçimde devletleştirilmiştir (Stropasolas,2025). Bu gelişmeler, Rusya’nın sağladığı askerî-siyasi arka planın AES devletlerine Batılı sermayeyle olan ilişkilerinde daha önce mümkün olmayan bir pazarlık gücü kazandırdığını göstermektedir. Bu bakımdan kaynak çeşitliliği ölçütü açısından kısmi bir olumlu gelişmeden söz edilebilir. Ne var ki bu kazanım, Batılı bir tekelin yerini büyük ölçüde Rus ortaklı bir başka tekelin almasıyla sınırlı kalmaktadır. Öyle ki yeni rafineri projesinin de bizzat Rus sermayesiyle inşa edilmesi, çeşitlenmenin sağlayıcı kimliği değil yalnızca sözleşme şartları düzeyinde gerçekleştiğine delalet etmektedir.

Rusya’nın Sahel’deki askerî varlığının kurumsal durumu, Ağustos 2023’te Wagner Grubu lideri Yevgeni Prigojin’in ölümünün ardından köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Wagner’in dağınık yapısı, Rusya Savunma Bakanlığı’nın doğrudan denetimi altında yeniden örgütlenerek Afrika Kolordusu (Africa Corps) adı altında yeniden sahaya sürülmüştür. Kasım-Aralık 2023’te Telegram üzerinden başlatılan ve Rusya merkezli Afrika odaklı bir medya kuruluşu tarafından desteklenen

kampanyalar sonucunda, Aralık 2023-Şubat 2024 arasında tahminen 20 bin kişinin Afrika görevine gönüllü kaydolduğu bildirilmiştir. Yine de hedeflenen 40 bin kişilik mevcuda ulaşılammış, fiilen konuşlanan birlik sayısı Wagner’in zirve dönemindeki 5-7 bin kişilik seviyeyi aşmamıştır. Burkina Faso’da 2024 ortasında Wagner’in yerini Afrika Kolordusu’nun alacağı duyurulmuş, Loubila’da 100 kişilik bir üs kurulup 300 kişiye çıkarılması planlanmış fakat bu genişleme planı kısa süre içinde büyük ölçüde akamete uğramış, birliklerin bir kısmı Rusya’ya geri çağırılmıştır (Tutor, 2026). Nijer’de ise Nisan 2024’te 100 kişilik bir Afrika Kolordusu eğitmen kontenjanından Niamey’deki 101 No’lu Hava Üssü’ne konuşlanmıştır. Mali’de ise Afrika Kolordusu’nun Wagner’in ağırlarını, personelini ve sözleşmelerini fiilen devralma süreci 2025 ortasında tamamlanmıştır.

2025 Küresel Terörizm Endeksi’ne göre Mali, 2024 yılında 201 saldırıda 604 can kaybıyla terörizmden en çok etkilenen dördüncü ülke olmuş, bu saldırıların büyük kısmının faili JNIM olmuştur (Africa Defense Forum, 2025). Eylül 2024’te JNIM’in bizzat Rus paralı askerlerinin konuşlandığı askerî okul ve uluslararası havalimanını hedef alarak Bamako’da düzenlediği ve en az 77 kişinin hayatını kaybettiği saldırı, 2016’dan bu yana başkente yönelik ilk saldırı olması bakımından da simgesel bir dönüm noktası olmuştur (Africa Defense Forum, 2025). Rus askerî varlığının doğrudan hedef alınan tesislerde konuşlu olmasına rağmen saldırının gerçekleştirilebilmiş olması, yeni ortaklığın caydırıcılık bakımından eskisine kıyasla nitel bir üstünlük sağlamadığını göstermektedir.

Ortaklığın niteliği insani maliyet boyutunda da belirgin bir fark ortaya koymaktadır. 27-31 Mart 2022 tarihleri arasında Mali ordusu ile Wagner unsurlarının orta Mali'deki Moura kasabasında gerçekleştirdiği operasyon, ülkenin on yılı aşkın süredir devam eden çatışma tarihinin en ağır tekil sivil katliamı olarak kayıtlara geçmiştir. Human Rights Watch yaklaşık 300, Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarının atıfta bulunduğu raporlar ise 500'ü aşkın kişinin öldürüldüğünü aktarmaktadır (Human Rights Watch, 2022). Benzer biçimde Malili ve Rus unsurların sorumlu tutulduğu bir başka olayda 50'den fazla sivilin hayatını kaybettiği bildirilmiştir. Bu olaylar, Rusya ortaklığının en azından belgelenmiş toplu sivil kayıpları bakımından Fransız dönemine kıyasla daha ağır bir insani maliyet ürettiğine işaret eden güçlü bir örüntü sunmaktadır.

Yeni ortaklığın operasyonel sınırlarını belirgin şekilde gözler önüne seren durumlardan biri de 3 Eylül 2025'te JNIM'in ilan ettiği ve Mali'nin güney bölgelerini kapsayan yakıt ablukası olmuştur. Hükûmetin kırsal bölgelerde bidonla yakıt satışını yasaklama kararına misilleme olarak başlatılan abluka kapsamında JNIM militanları, Senegal ve Fildişi Sahili'nden gelen yakıt tankerlerini hedef almış, sürücülerini kaçırmış ve yüzlerce tankeri ateşe vermiştir. Bunun sonucunda Bamako'da akaryakıt fiyatları litre başına yaklaşık 25 dolardan 130 dolara, yani yüzde 500 oranında artmış, okullar ve üniversiteler haftalarca kapatılmış, ABD Büyükelçiliği vatandaşlarını derhâl ülkeyi terk etmeye çağırmış, Malili yönetim ablukaya ilişkin "yanlış haber" yaptığı gerekçesiyle iki Fransız televizyon kanalını yayından menetmiştir (Al Jazeera Staff, 2025; Africa Defense Forum, 2025). Abluka 2026 başında bir derece gevşemiş, ancak

JNIM'in yeni bir saldırı dalgasıyla birlikte 28 Nisan 2026'da Bamako'ya yönelik tam kapsamlı bir abluka yeniden ilan edilmiştir. Mali yakıt ithalatının yaklaşık yüzde 95'ini karayoluyla karşıladığından başkent bir kez daha kırılgan hâle gelmiştir. Bazı kuruluşlar bu gelişmeleri Malili devletin çöküşünün eşliğinde olduğu, radikal grupların ülkeyi devralma riskinin arttığı ve bu durumun Burkina Faso ile Nijer'e sıçrama ihtimali taşıdığı yönünde değerlendirmiştir. Afrika Kolordusu'nun Bamako'da doğrudan askerî varlığına ve Mali ordusuyla sürdürdüğü ortak operasyonlara rağmen başkent en temel ihtiyacı olan yakıt tedarikinin aylarca ciddi şekilde tehlikeye girmiş olması, yeni ortaklığın devletin en asgari işlevini dahi güvence altına almakta yetersiz kaldığını göstermektedir.

Rusya'nın bu ortaklıktaki rolü, 2026 yılı sonlarına doğru terörle mücadelenin ötesine geçerek doğrudan rejim güvenliğine uzanmıştır. 28-29 Ağustos 2026 gecesi Niamey'de, kendilerini Anavatanı Kurtarma Silahlı Kuvvetleri olarak adlandıran bir grup genç subayın giriştiği darbe teşebbüsünde, isyancı birlikler Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı, devlet televizyonunu ve Afrika Kolordusu'nun da konuşlandığı 101 No'lu Hava Üssü'nü hedef almıştır. Rusya Savunma Bakanlığı, Africa Corps unsurlarının zırhlı araç ve dron desteğiyle Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'na yardım ederek darbe girişimini bastırdığını doğrulamış, ayrıca Cezayir de aralarında dört savaş uçağının bulunduğu altı askerî uçak göndererek hükûmete destek vermiştir. Nijer Devlet Başkanı Tiani'nin üç gün süren çatışmaların ardından görevde kalabilmesi büyük ölçüde bu dış müdahaleye bağlanmaktadır. Bu olay, Rusya'nın Sahel'deki rolünün artık yalnızca radikal gruplara karşı değil, doğrudan iktidardaki rejimlerin kendi ordusu içinden gelen tehditlere karşı da bir

güvence hâline geldiğini dolayısıyla bağımlılığın yalnızca güvenlik üretimini değil, rejimlerin bizzat hayatta kalmasını da kapsayacak şekilde ilerlettiğini de göstermektedir.

Bu bağlamda BAE’yi de unutmamak gerekmektedir. BAE’nin Sahel’deki cunta rejimlerine koşulsuz sunduğu finansal ve askeri destek, görünürde bu ülkelerin karar alma bağımsızlığını artırsa da BAE’nin asıl odağındaki altın kaynaklarına dayanmaktadır. Dolayısıyla BAE ile kurulan ilişki de Batı bağımlılığından kaçan Sahel devletlerinin tek bir hamiden çıkıp yeni aktörlere dağılan farklı bir bağımlılık döngüsüne girmesine yol açmaktadır.

Tüm bu yaşananlar bir araya getirildiğinde, Fransa’dan Rusya’ya geçişin üç özerklik ölçütü bakımından farklı sonuçlar ürettiği görülmektedir. Karar alma bağımsızlığı açısından yeni ortaklık, siyasi meşruiyet veya insan hakları koşulluluğu aramaması nedeniyle AES yönetimlerine biçimsel olarak daha geniş bir manevra alanı sunmaktadır. Operasyonel kapasite açısından ise elde bulunan veriler şiddetin süregelen tırmanışı, Bamako’nun göbeğindeki saldırılar, aylarca süren yakıt ablukası yeni ortaklığın eskisine kıyasla ölçülebilir bir güvenlik iyileşmesi sağladığına dair güçlü bir kanıt sunmamaktadır. Kaynak çeşitliliği açısından ise değişim, tek bir Batılı hamiden tek bir Rus hamiye geçiş biçiminde gerçekleşmiş, gerçek anlamda çoklu ve birbirinden bağımsız tedarikçilere dayanan bir yapı henüz oluşmamıştır.

Stratejik Özerkliğin Sınırlılıkları ve AES Gelecekte Vaat Edebilecekleri

AES’in özerklik girişimi, kurumsal adımlara rağmen uluslararası düzeyde giderek

derinleşen bir izolasyonla karşı karşıyadır. Afrika Birliği’nin darbeler gerekçesiyle askıya aldığı üyelikler hâlâ yürürlüktedir. Mali Mart 2025’te Frankofoni Uluslararası Örgütü’nden çekilmiş, Aralık 2025’te ABD’nin AES ülkelerine yönelik bir seyahat yasağı getirmesiyle izolasyon yalnızca eski sömürgeci güçle sınırlı kalmadığını göstermektedir. Bu da alternatif ortaklık seçeneklerini daraltarak Rusya ile yakınlaşmayı bir tercihten ziyade bir zaruriyete dönüştürmektedir.

AES resminin içine güvenlik bakımından son dönemde yeni bir aktör de eklenmiştir. 2022 yılından bu yana Mali, Nijer ve Burkina Faso’nun üçü de Türkiye’den Bayraktar TB2 insansız hava araçları satın almıştır. 2024’te Mali ve Burkina Faso filolarına daha gelişmiş Akıncı modelini eklemiştir. Nijer ise TB2’lerin yanı sıra Karayel-SU ve Aksungur tipi araçlar edinmiştir (Ozen & Nelson, 2025). Rusya’nın aksine Türkiye’nin bu satışları siyasi koşul öne sürmeden, doğrudan ticari temelde yürütülmektedir. Bu da AES devletlerine en azından teçhizat tedarikinde tek bir kaynağa bağlı kalmama imkânı vermektedir. Ne var ki Türkiye ile gelişen bu ilişki, askerî eğitim ve istihbarat gibi sahalarda Rusya’nın yerini alacak ölçüde değildir. Daha ziyade mevcut güvenlik ortaklıklarını tamamlayan ve tedarik kanallarını çeşitlendiren bir unsur olarak görülmektedir. Bu sebeple Türkiye’nin bölgedeki varlığı, AES’in güvenlik yapılanmasını henüz gerçek anlamda çok kutuplu bir yapıya kavuşturmuş değildir.

Türkiye’nin bölgedeki konumu Eylül 2026’da yeni bir boyut kazanmıştır. FLA sözcüsü Mohamed Elmaouloud Ramadane krizin siyasi çözümü için Ankara’dan arabuluculuk talep etmiş, aynı zamanda

Rusya'nın Afrika Kolordusu güçleriyle de doğrudan temas kurduğunu açıklamıştır. Türk yetkililer bu talebin Türkiye'yi Mali'nin iç çatışmasına taraf kılmayacağını vurgulamakla birlikte, Ankara'nın hem hükûmetle hem de ona karşı savaşı bir silahlı grupla aynı anda temas kurabilecek bir konumda görülmesi, Türkiye'nin bölgedeki rolünün salt bir teçhizat tedarikçisinden diplomatik bir aktöre doğru genişleyebileceğine işaret etmektedir. Bu gelişme henüz somut bir zemine oturtulmuş olmasa da AES'in gelecekteki manevra alanını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek yeni bir değişken olarak görmek önemlidir.

Önceki bölümlerde ortaya koyulduğu üzere, AES'in gerçek bir stratejik özerklik üretme kapasitesini üç bileşen (karar alma bağımsızlığı, operasyonel kapasite, kaynak çeşitliliği) üzerinden değerlendirmek mümkündür.

Karar alma bağımsızlığı bakımından AES, belirgin bir ilerleme kaydetmiştir. Üç askeri yönetim, güvenlik ortaklarını (Rusya, Türkiye, BAE gibi) kendi tercihleriyle seçebilmekte, Fransa döneminde olduğu gibi tek bir dış aktörün onayına bağımlı bir karar alma sürecine tabi değildir. ICC'den çekilme ve madencilik sözleşmelerinin yeniden müzakeresi gibi adımlar da bu bağımsızlaşan karar alma iradesinin güvenlik alanının ötesine taşıdığına işaret etmektedir.

Operasyonel kapasite bakımından çok daha belirsiz haldedir. Radikal şiddetin, özellikle JNIM'in Mali ve Burkina Faso'da, IS-Sahel'in ise Nijer sınır bölgelerinde toprak kazandığına dair tekrarlanan haberler, AES'in kendi güvenlik sorununu bağımsız biçimde çözme kapasitesinin henüz oluşmadığını ortaya koymaktadır. AES'in Rusya ile ilişkilerini güçlendirdiği dönemde

güvenlik ortamının kötüleşmesi ise yeni ortaklığın otomatik olarak daha "iyi güvenlik" ya da "daha fazla özerklik" anlamına gelmediğine işaret etmektedir.

Kaynak çeşitliliği bakımından AES, tek bir dış aktöre bağımlı kalmaktan kaçınarak bir ölçüde risk dağıtımını sağlamıştır. Ancak her bir ortaklık kendi asimetrilerini beraberinde getirmektedir. Güvenlik boyutunda AES, hâlâ neredeyse tekil bir bağımlılık sarmalı içindedir. Askeri personel, teçhizat, istihbarat desteği ve hatta rejimlerin doğrudan bekası bakımından (Ağustos 2026'daki Nijer darbe girişiminde de görüldüğü üzere) Rusya, Fransa'nın çekilmesiyle oluşan boşluğu neredeyse birebir doldurmuş durumdadır. Yaşanan sürecin dışa karşı bağımlılıktan kurtuluşun göstergesi olmadığı açıktır. Yalnızca hamiler arasında bir transfer söz konusudur.

AES, güvenlik dışındaki alanlarda bu bağımlılığı dengelemeye yönelik bir çeşitlenme arayışını sürdürmektedir. Türkiye savunma teknolojileriyle Rus teçhizatına alternatif oluştururken, FLA'nın arabuluculuk talebi bu ilişkinin diplomatik alana da genişleyebileceğine işaret etmektedir. BAE yatırım ve altın ticaretiyle, Çin madencilikte, Fas ise Atlantik limanlarına erişim üzerinden farklı iş birliği imkânları sunmaktadır. Sonuç olarak AES'in hâlihazırdaki konumu, güvenlik alanında Rusya'ya büyük ölçüde bağımlı kalırken ekonomi, teçhizat ve lojistik gibi diğer alanlarda birden fazla ortakla çeşitlenme arayışının sürdüğü bir yapı ortaya koymaktadır. Bu hâliyle AES'in konumu ne tam anlamıyla bir "özerklik" ne de yalnızca "bağımlılığın yön değiştirmesi"dir. Güvenlik dışındaki alanlarda kısmen sağlanan çeşitlenmeye rağmen güvenliğin merkezinde Rusya'ya bağımlılığın devam ettiği bir "çeşitlendirilmiş bağımlılık" hâlidir

KAYNAKÇA

Aboagye, F. B. (2025, January 31). *The withdrawal of AES from ECOWAS: An opportunity for re-evaluating existing instruments for regional integration?* Amani Africa. <https://amaniafrica-et.org/the-withdrawal-of-aes-from-ecowas-an-opportunity-for-re-evaluating-existing-instruments-for-regional-integration/>

Africa Center for Strategic Studies. (2025, February 18). *Militant Islamist groups in Africa sustain high pace of lethality.* <https://africacenter.org/spotlight/mig2025-militant-islamist-groups-in-africa/>

Africa Center for Strategic Studies. (2026, August 12). *Mounting fatalities linked to militant Islamist violence in Africa amid shifting tactics,* <https://africacenter.org/spotlight/en-2026b-mig-10yr/>

Africa Defense Forum. (2025, November 18). *JNIM blocks Mali's fuel supply, driving insecurity.* <https://adf-magazine.com/2025/11/jnim-blocks-malis-fuel-supply-driving-insecurity/>

Akbaş, R. (2021). Fransa'nın Güvenlik Stratejisi ve Afrika: Post-Modern Sömürgecilik ve Askeri Müdahaleler. Sonçağ Akademi.

Al Jazeera Staff. (2025, October 29). *Mali fuel crisis spirals amid armed group blocking supplies to capital.* Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2025/10/29/fuel-crisis-in-mali-spirals-as-armed-group-chokes-off-supplies-to-capital>

Bird Ruiz-Benitez de Lugo, L., Serwat, L., & Beevor, E. (2024). *How do illicit economies build and degrade armed group legitimacy? Non-state armed groups and illicit economies in West Africa.* Global Initiative Against Transnational Organized Crime & Armed Conflict Location & Event Data (ACLED).

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri. (2020, 8 Mayıs). Joint Force of the Group of Five for the Sahel: Report of the Secretary-General (S/2020/373). Birleşmiş Milletler. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/S_2020_373.pdf

Burkina Faso, Republic of Mali, & Republic of Niger. (2023). *Charte du Liptako-Gourma instituant l'Alliance des États du Sahel (AES).* Bamako.

Burkina Faso, Republic of Mali, & Republic of Niger. (2024). *Traité portant création de la Confédération des États du Sahel (AES).* Niamey.

Dağ, F. (2026, 6 Ocak). Sahel'de yeni dengeler: Cezayir ve Azavad gerilimi. Fokus+. <https://www.fokusplus.com/odak/sahelde-yeni-dengeler-cezayir-ve-azavad-gerilimi>

Human Rights Watch. (2022, April 5). *Mali: Massacre by army, foreign soldiers.* <https://www.hrw.org/news/2022/04/05/mali-massacre-army-foreign-soldiers>

Jeune Afrique. (2021, May 26). *Mali: With Bah N'Daw resignation, Assimi Goïta becomes president.* The Africa Report. <https://www.theafricareport.com/92250/mali-with-bah-ndaw-resignation-assimi-goita-becomes-president/>

Koné, F. R., & Moderan, O. (2022, February 3). *What caused the coup in Burkina Faso?* Institute for Security Studies. <https://issafrica.org/iss-today/what-caused-the-coup-in-burkina-faso>

Morton, J. (2024, April 17). *Barrick Gold gets caught in geopolitical nationalization trap in Mali.* Mugglehead Investment Magazine. <https://mugglehead.com/barrick-gold-gets-caught-in-geopolitical-nationalization-trap-in-mali/>

North Africa Post. (2025, June 18). *Mali starts building Russia-backed gold refinery.* <https://northafricapost.com/88030-mali-starts-building-russia-backed-gold-refinery.html>

Notte, H. (2025, September 19). *Putin's new frontier: The prospects and limitations of Africa Corps.* James Martin Center for Nonproliferation Studies. <https://nonproliferation.org/op67-putins-new-frontier-the-prospects-and-limitations-of-africa-corps/>

Ozen, A. B., & Nelson, H. (2025, November 19). *Why Ankara's rising power in the Sahel could benefit the West.* Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/why-ankaras-rising-power-in-the-sahel-could-benefit-the-west/>

Reuters. (2025, January 22). *Junta-led Sahel states ready joint force of 5,000 troops, says minister*. Reuters.
<https://www.reuters.com/world/africa/junta-led-sahel-states-ready-joint-force-5000-troops-says-minister-2025-01-22/>

Stratejik Düşünce Enstitüsü. (2025, 22 Aralık). *Fransızları kovan Mali, Nijer ve Burkina Faso, askeri ittifak kurdu*.
<https://www.sde.org.tr/haber/fransizlari-kovan-mali-nijer-ve-burkina-faso-askeri-ittifak-kurdu-haberi-62099>

Stropasolas, P. (2025, June 25). *Mali takes control of one of Africa's largest gold mines and launches its own refinery*.
<https://peoplesdispatch.org/2025/06/25/mali-takes-control-of-one-of-africas-largest-gold-mines-and-launches-its-own-refinery/>

Timbuktu Institute. (2025, Temmuz). *Russia's repositioning in the Sahel: From Wagner to Africa Corps*.
<https://timbuktu-institute.org/index.php/toutes-l-actualites/item/1262-report-russia-s-repositioning-in-the-sahel-from-wagner-to-africa-corps>

Tutor, K. (2026, March 17). *Wagner, Africa Corps, SVR, and Russia's influence in Africa (2026)*. Societal News.
<https://societalnews.substack.com/p/wagner-africa-corps-svr-and-russias>

Plichta, M., Faulkner, C., & Parens, R. (2024, July 21). *The Wagner Group lives on in Africa*. Lawfare.
<https://www.lawfaremedia.org/article/the-wagner-group-lives-on-in-africa>

Yiğit, M. (2023). *Afrika'da Askeri Darbeler ve Dış Müdahale*. Vakıfbank Kültür Yayınları.

Yoka, N. (2025, May 29). *AES: Is a new Sahel currency on the horizon?* [Business Africa]. Africanews.
<https://www.africanews.com/2025/05/29/aes-is-a-new-sahel-currency-on-the-horizon-business-africa/>

آسيمي غويتا جنرال قاد انقلابين. (19 October 2022). *الجزيرة*.
 وحل الأحزاب وتولى رئاسة مالي الجزيرة. <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/2022/10/19/آسيمي-كويتا-ضابط-مالي-قصر-نفوذ-فرنسا/>

مالي: ماذا يعني أن يجمع غويتا. (May 5), الشيخ محمد. 2026)
 الرئاسة والدفاع؟ الشرق الأوسط
<https://aawsat.com/-5269888/العالم/أفريقيا/5269888-ماذا-يعني-أن-يجمع-غويتا-الرئاسة-والدفاع؟>

انقلاب النيجر: تعقيدات. (August 13), ستراتيجيكس. 2023)
 Strategiecs. المشهد والتبعات الجيوسياسية
<https://strategiecs.com/ar/analyses/-انقلاب-النيجر-تعقيدات-المشهد-والتبعات-الجيوسياسية>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org
+90 216 310 30 50 www.dipam.org
Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Beyzanur ÇALI, 2026 yılında İstanbul Üniversitesi Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü’nden mezun olmuştur. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programına başlamış ve hâlihazırda lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Akademik çalışmalarını Afrika üzerine yoğunlaştırmakta, özellikle Kuzey Afrika, Sahel bölgesi ve Sömürgecilik sonrası devlet inşası konuları üzerine çalışmalar yürütmektedir. Bunun yanı sıra Afrika çalışmalarına odaklanan akademik bir kurumda araştırma asistanı olarak görev almaktadır.